

ako jasné slnko osvietilo a rozohrialo jej myseľ, srdce i vôľu. K tomu, či sú to reči človeku vzdelanému potrebné, či sú to známosti a umenia pre život pekné a užitočné, ku ktorým v takýchto školách a v takomto veku žiak vedený byť má, v tom všetkom i táto škola naša zverencov svojich pilne a svedomite cvičiť bude.

Ale pri takomto všeobecnom vzdelaní škola naša vychovávať má i v *duchu národnom*. Človečenstvo rozčlánkované je na rozličné národy. Každý národ má svoju zvláštnu povahu, svoju reč, svoje mravy a zvyky, svoju minulosť i prítomnosť i svoj úkol, ktorý v budúcnosti previesť má. Na všetko toto ohľad treba vziať, ak sa mládež pre svoj národ a národ pre človečenstvo náležite vychovávať má. Doteraz, bohužiaľ, mládež naša skorej sa trebas čomu inšiemu učila, ako tomu, svoj vlastný národ znáť. Preto niediv, že žiaden na svete národ nepočítaval toľko odrodilých synov, ako národ náš slovenský. Škola naša iných synov chce vychovávať národu. Tu sa jasneživo predstrieť má mládeži, ako náš holubičí národ od vystúpenia svojho na divadle sveta dejstvoval, aby videla, že sa za slávnych predkov svojich a za reč po nich zdedenú nemá čo hanbiť. Oboznámiť sa má i s prednosťami a dobrými vlastnosťami i s chybami a nedostatkami našimi, aby, keď do života vstúpi, vedela, kde čo ďalej ušlechťovať a kde čo treba napravovať, odstraňovať, vyl.oreňovať. A nielen, aby to videla a vedela, ale aby to aj chcela, musí sa v duši mládeže rozohrievať cit lásky k národu, aby si to za najsladšiu radosť a cieľ života pokladala posvätiť sa biednemu, opustenému, potupenému národu, neľutujúc k tomu obetovať svoj čas, sily, majetok i pohodlia. — Oj, nech sa len poštestí vypraviť na národa rolu dedičnú takýchto za blaho jeho celou dušou zaujatých delníkov, hneď to živejšie, krásnejšie počne vyzeráť na milom Slovensku a Tatry naše zakvitnú novým, utešeným, dosiaľ nevidaným kvetom.

Medzitým, keď takto za reč a národ náš horlíme, keď takýchto verných, úprimných, oddaných, obetavých synov vysielat chceme, dobre i to na pamäti máme, že sme i synovia drahej vlasti a tá že mládež vychovávať máme i v *duchu vlasteneckom*. Vlast naša Uhorská je domovinou čo do reči rozličných národov, ktoré cez mnohé stoletia milé i odporné príhody spoločne okusujúc v jednote žili a v jednote tejto i naďalej nielen žiť, ale i vždy viac upevňovať sa majú tak, aby každý syn vlasti, nech je podľa reči Maďar, Slovák, Rusín, Srb, Nemec, Rumun, tu, ako naozaj doma dobre sa cítiť mohol. A to sa tak stane, keď sa medzi sebou ako rovnoprávni bratia v každom ohľade považovať a ctiť, v šlechetnom počínaní jeden druhého podporovať a čo k spoločnému dobrému smerovať má, na tom spojenými silami pracovať budú. Takéhoto ducha chce škola naša vštepovať do srdca mládeže, a pri tom ju k tomu povedie, ako sa na verných a statočných občanov vlasti svedčí, k poriadkom a zákonom ustanoveným povinnú úctu a poslušnosť zachovávať znala.

106

*List Štefana M. Daxnera J. M. Hurbanovi o veciach súvisiacich so založením
revúckeho gymnázia.*

Originál v Hurbanovej pozostalosti v archíve MS, fasc. Daxner. Tisovec 29. októbra 1862.

Autor podrobne informuje J. M. Hurbana o príčinách a okolnostiach založenia slovenského gymnázia vo V. Revúci.

Brat drahý! Všetko sa nedá v novinách písať a preto nebude od veci, keď zo súkromnej správy dozvieš sa o položení našom a zdieľáš to aj inde, kde treba.

Hlavná záležitosť tohoto roku bolo pre nás gymnázium revúcke. Nádobno Ti vedieť, že páni farári malohontskí za dakoľko dobrých panských (nečitateľné) ešte pred rokom 1848 formálne, ale len roku 1850 ev. školu oždiansku, najviac seniorátom malohontianskym udržiavanú s kalvínskou školou rimavsko-sobotskou spojili dovedna. Tu tedy fúzia previedla sa, bez toho, aby jej meno bolo spomenuté bývalo. Nádobno Ti vedieť ďalej i to, že u nás každý zámožnejší hospodár, sedlák, remeselník podľa zdedeného od predkov obyčaja posielal synov svojich do tak zvaných nižších škôl, akou u nás bola škola oždianska. Preložením školy oždianskej do R. Soboty obrátil sa ľud náš ta, posielajúc synov svojich nieviac na školu unitickú, ale na školu kalvínsko-magyarskú. Hrozné sú následky kroku tohoto v živote našom národnom a cirkevnom, lebo nielenže sa mládež naša kalvíniči a magyariči, ale skrže ňu a jej kvôli magyariči a kalvíniči sa aj staršie a mladšie vrstvy mládeže, ba i sami otcové a matky obľubujú si v múdrosti svojich odrodilých synkov. Hnev a bolesť jednako zachvacuje ma, keď vidím mnohých schovancov svojich a Škultétyho¹ — pozdejšie schovancov školy rsobotskej — po tisovskom hrinku sa prechádzať v ostrohách v magyarských klobúkoch a šallangoch,² keď vidím synkov tunajších sedliakov magyarsky medzi sebou blabotajúcich. Toto je výsledok školy rsobotskej, ňou započalo sa už odnárodňovania ľudu nášho. Zhrozil som sa, keď po 10 ročnej neprítomnosti³ takto som našiel Tisovec môj, ba nielen Tisovec, ale celú dolinu malohontskú, sčiasťky aj Gemer, ba čo viac i Zvolen, slovom publikum školy rsobotskej.

Presvedčil som sa a aj teraz pevne verím, že jediný možný prostriedok v okolnostiach našich zapchať prameň odnárodňovania a odvrátiť záhubu od ľudu nášho, bol a je ten, ktorý som zvolil, t. j. založenia gymnáziumu veľkorevúckeho.

K prevedeniu diela nebolo iného základu mimo viery v Boha, nesnádzí a prekážok všade, výhod a pomoci nikde. Ešte lanského roku zo starých bojovníkov našich nikto neveril v možnosť prevedenia, lebo v Revúcej sily naše neprevyšujú sily odrodilstva⁴ a predsa vo vidieku našom len v Revúcej bolo možné gymnázium.

Nie mne, ale auktorite podžupanskej podarilo sa ta priviesť vec, že cirkev veľkorevúcka v konvente cirkevnom vyslovila sa, že chce založiť vyššiu evanjelickú slovenskú školu, na ktorú jedného skrže ňu plateného profesora oddať je hotová.⁵ Protivníci naši vysmievali sa nám za chrbtom, hovoriac: nachajme ich, veď z toho i bez tak bude len poctivý smiech. Cieľ môj bol bez pomoci a vplyvu seniorátu utvoriť školu, preto vyhotovili sme menom cirkvi prehlas ku patronátu, t. j. k cirkvam evanj. slovenským. Prihlas ale skonfiskovala nám námestná rada a tak neostal inší spôsob ako cestou seniorátu a dištriktu uznania a verejnosť škole našej vydobýť. Sám sa divím tomu, že sa nám na senioráte a dištrikte tak dobre vydarila vec. Odhodlanému vystúpeniu nášmu ustúpili protivníci v tej nádeji, že s holou dľaňou sa nám nepodari založiť školu. A predsa podarilo sa. Škola je otvorená, plat dvoch profesorov fundáciami zabezpečený, ale dielo ešte nie je skončené. Len potom si budeme môcť oddýchnuť, keď budeme mať základiny pre 4 profesorov. Keď budeme mať primerané stavenie (dosiaľ sme len na hospode) a potom fundácie na alumnea a pre štipendia:

¹ Narážka na podporovanie študentov.

² Klobúky zdobené tkanivovými franforcami.

³ Daxner od roku 1851 pôsobil na rôznych miestach Uhorska mimo svojho rodného kraja.

⁴ Myslí sa tu na pomer síl medzi Slovákmi a pomaďarčenými Slovákmi.

⁵ Porovnaj o tom A. H. Škultéty, *Pamäti*, str. 38 a n.

Máme síce ešte v rezerve mesto V. Revúcu a seniorát malohontský — v Revúcej vrchnosť stoličná (komisár) odstránila magistrát s počiatkom roku tohoto z našich mužov skrze meštianstvo vyvolený a oktrojovala magistrát taký, ako to terajší katolícky kňaz páter Danielik⁶ maľ chce — od mesta teraz nedá sa ničoho očakávať, len tak, keby mesto aj katolíckej cirkvi toľko obetovalo, kelko na evanj. gymnázium, to ale z ohľadov národných nemôžeme chcieť. Teraz mám v úmysle ta priviesť mesto, aby vstúpilo za patróna pod tou podmienkou, že sa mu povolí pri gymnázium založiť oddiel reálny s dvomi profesormi. Profesorov by patronátny konvent volil, ktorého údom bol by aj vyslanec mesta, medzitým nemám mnoho nádeji, že mi nebudú vidieť do karát a že sa mi to podarí.

V Mhonte musí skorej pár daromných kňazov odumrieť, musím skorej pár inšpektorov zhodiť, len potom budeme vstave školu ožgyanskú a RSobotskú odtrhnúť a do Revúcej preniesť. Pomoc teda z týchto dvoch prameňov len pozdejšie môžeme očakávať a nám treba pomoci hneď, aby sme najdiaľ pod jedným rokom mali istý výhľad na tretieho a štvrtého profesora.

Chceme sa teraz obrátiť s prosbou o pomoc ku spolku Gustavskému.⁷ Sme ale neznámi pri mužoch, hlavný vplyv na záležitosti spolku tohoto majúci — obraciam sa teda k Tebe aj ako priateľ, ale aj ako h'avný dozorca školy a prosím Ťa, poušiluj sa mužov tých poučiť a najmä v nich mienku prebudiť o nás, aby nie len bez prospechu nehlásili sa k nim, ale aby pomoc ich (aspoň plat jedného profesora) postavila nás náežite na nohy. Urob to prosím Ťa — je to národno-cirkevná povinnosť Tvoja a mne prosím Ťa daj na známosť, komu a kam si písal za nás.

Obávania Tvoje, žeby snáď škola tá prestala byť cirkevno-národným ústavom, žeby snáď mi na poli cirkevnom inšie sme mali tendencie ako Vy, čo som z listu Tvojho Škultétymu písaného, v ktorom ho pred generálnym konventom vystrihaš, vyrozumel, ver mi, sú bezzákladné. V organizačnom pláne školskom stojí ten pasus, že škola chce byť podriadená vrchnosti cirkevnej (in genere) a chce zachovávať nariadenia vrchnosti tej, výjmc ten jeden, žeby narádzania takie, oproti reči vyučovacej slovenskej a oproti čistote viery evanj. podľa a. v. namerené boli. Viac na tento čas urobiť nebolo možno. Spýtaš sa, že prečo? Len preto, že nebolo k tomu sily. No ale nenazdaj sa, že keď aj dosiaľ nebolo, ani na potom nemá byť. Verím, že bude — a preto konám i ja i druhý so mnou, jako známo a vládzeme, povinnosť našu, ba konali by sme ju i vtedy, keby sme nemali nádeju víťazstva.

Boj náš na poli cirkevnom započal sa v apríli, keď Mádaj nám oznámil, že príde na kanonicku vizitáciu. Na seniorálnom konvente svojom politici prevládali sme magyarov našich a previedli sme uzavretia, „že čas terajší je na kanonicku vizitáciu neprihodný, nasledovne, že takú prijať nemôžeme“. V tom čase nebolo možné vystúpiť s principiálnou otázkou, bo veď cirkvi naše po páde Patentu samy na Mádaya hlasovali. Na uzavretia naše Mádaj odpovedal, že „tekintetbe nem veszi“⁸ a príjde. Ja som sa nazdával, že tu je čas, že seniorát bude vedieť brániť svoje uzavretia, vystúpil som teda na seniorálnom konvente, jedno s tým, že spôsob kanonickej vizitácie, berúc do ohľadu našu koordináciu berzeviczovskú,⁹ je oktrojovaný, nezákonný, nikdy neuží-

⁶ Ján Danielik (1817--1888), r. k. kanonik v Jágri, publicista a organizátor. Bol protislovenského zmýšľania, hoci pochádzal z Muráňa.

⁷ Spolok Gustáv-Adolf vznikol pri 200. výročí smrti kráľa roku 1842 v Lipsku na podporovanie slabých protestantských cirkví.

⁸ Nevezme do ohľadu.

⁹ Nepodarilo sa zistiť.

vaný, druhé s tým, že kto prísahu nezložil ako superintendant a. v., ten ani kanonickú vizitáciu previesť nemôže, a čo bol toho výsledok, ten, že všetci kňazi malohontskí, jedného vyjmúc, hlasovali proti mne — a Mádayova vizitácia vypadla čím najskvostnejšie. Potom odprosovali mňa, že keby som nebol tak ostre vystúpil, nebola by vizitácia s tak škodnými demonštráciami sa konala.

Teraz, keď im už „Cirkev“ a „Osvedčenie“¹⁰ kus ducha dodáva, počínajú ináče zmýšľať, ale cítia len pred nedávnom, v MHonte a Gemeri nenašli sme kňaza, ktorý by smel s nami politici spolupracovať na tom, aby aspoň dakol'kie cirkvi naše podali prípis dôvery odsúdenému Hodžovi,¹¹ takže keby sa nám Ferienčík za tretieho nebol nadhodil, by sme len dvojmi s Malatinským boli ostali pri našich v novinách vyslovenom Osvedčení.¹²

Či Ti je známy ruský Oblomov?¹³ Kňazstvo naše na tento čas je hrozná oblomovština. Sme ale na ceste, že skrze ľud prinútíme kňazov kňazmi byť.

Zdeľujem Ti tuná môj Program,¹⁴ ktorý, ačpráve zlažka, ale predsa sa ujíma. Keď božou pomocou dozreje vec, uvidíte naraz výsledky väčšie.

Ja by to chcel nie po jednom, ale in masa. Po jednom ani by sa nedarilo, lebo k tomu dosť silného presvedčenia za vieru a pravdu nict — in massa ale systematicky pôjde to skorej.

Na pripojenej škartici posielam Ti mená predplatiteľov na Cirkevné listy i s peniazmi v sume 19 zl.¹⁵

No, maj sa dobre, len nezanedbaj školu našu veľkorevúcku všemožným spôsobom Gusta-Adolfskému spolku odporúčať, lebo jestliže v gymnazium tomto neotvoríme nový prameň síl národných a cirkevných, tak pri rožňavskej, gemerskej a najmä uniatskej rsobotskej škole — tu v Gemeri a MHonte pod pár decenniami zahynieme a predsa by škoda nás bolo.

Noviny cirkevné by teraz lepšie porobili ako noviny politické. Či by Lichard v Skalici nemal vôľu ešte raz redaktorom byť. S Bohom! Moju srdečnú úctu Tvojej Panej.

V Tisovci dňa 29/10 1862

Tvoj D.

Jednu vec Ti ešte mám zdeliť. Práve prichodím z porady školského výboru Veľko-Revúckeho. Neoboznámenosť so Spolkom Gustava Adolfa, prílišná opatrnosť, lepšie nemeslosť, je príčinou toho, že sme väčšinou hlasov uzavreli, aby sa prosba naša o pomoc ku Spolku Gustava Adolfa cestou úradnou skrze superintendenta a nie bezprostredne poslala. Argumentovalo sa tak, že Ti bezpodmienečne pošleme prosbu našu — tenkrát Spolok Gustava Adolfa pošle prosbu tú pro opinione Prónaymu alebo Mádayovi,

¹⁰ Má na mysli *Oswědčení Ewanjeliků Nezměněného Augšpurského vyznání věrně se přidržejících, vydané v konventu cirkwi zřízených v Nitranském seniorátě, vypracované skrze J. M. Hurbana a Jana Lešku* a vydané vo Viedni roku 1862, ďalej spis J. M. Hurbana *Cirkev Ewanjelicko-Lutheránská w jejích wnitřních živlech a bojích na světě se zvláštním ohledem na národ slowenský . . .*, vydaný v Skalici 1861.

¹¹ Ide o Hodžovo odsúdenie na stratu úradu.

¹² Pozri pozn. 10.

¹³ Hrdina románu Oblomov od Gončarova. Označuje sa ním človek nerozhodný, váhavý, slabej vôle a trpný.

¹⁴ Nevieme, o aký program ide v tomto prípade.

¹⁵ Vynechávame z textu zoznam mien gemerských vlastencov, pre ktorých. pisateľ navrhuje zasielanie Cirkevných listov, vydávaných J. M. Hurbanom.

ktorí sa potom budú chcieť pomstiť na nás, že sme ich obešli a quasi za chrbtom pravdy na nich sa vzťahujúce pohovorili.

Mne sa prieči teraz, keď už nemusím, ešte predsa cestou Mádaya a dištriktu vo veci našej dačo konať a preto prosím Ťa prispej dobrou radou, otázka je prospešnejšia pre školu revúcku, či bezprostredne a či cestou úradnou hlásiť sa ku spolku Gustavadolf-skému? Odpoveď čakám bezodkladne — dovtedy expedíciu zastavím.

Vo včerajšom výborovom zhromaždení mali jednotliví páni farári (ktorí vyzvanie moje za slov. ev. cirkev prijali) referovať o výsledkoch účinkovania svojho.¹⁶ Prednosť účinkovania bola: uvedomiť ľud o terajšom boji cirkevnom a zaujať ho oproti unistickým snahám a eo ipso za slovenskú cirkev. Čo myslíš, akie sú výsledky? Výjmc jediného Gála,¹⁷ ktorý najviac horlivosti a účinnosti vyvíjal, takže už s malou cirkvou svojou takmer hotový je, ostatní ale neprišli, aby nemuseli účty skladať, alebo účty tie boli lapálie, na pr., že dali čítať ľudu „Osvedčenie“ tvoje, Dohovor¹⁸ atď., čo všetko je veľmi málo. Piš im prosím ťa, aby sa rezkejšie pohybovali, lebo sa bojím, že Máday oznámi do Gemera kanonickú vizitáciu a my nebudeme hotoví. S Bohom!

107

List Viliama Pauliny-Tótha Maríne Hodžovej.

Originál v archíve MB, Hodžova pozostalosť, lad. III. Budín 1. novembra 1862. Uverejňujeme len výňatok.

Autor oznamuje niektoré politické udalosti a vyslovuje svoje pochybnosti o priaznivom rozvoji slovenského národného života.

Drahá, milá priateľka moja!

K tomuto rozmar môj i tak platný, ešte väčšmi znechutili okolnosti rozličné, ktoré Schlag auf Schlag¹ dochádzali. Vlastnoručný prípis cisára k Forgáchovi o divadle a múzeume,² potom pozvanie Forgácha na dvorskú poľovku, Schmerling s Forgáchom vraj za dobre, odpoveď cisára deputácii hypotekárneho banku,³ list poblatenský Forgáchov⁴ atď., atď. Z čoho všetkého dá sa zavierať, že vláda na vyrovnaní sporu s Maďarmi všemožne pracuje, a títo že popúšťajú. Celé časopisectvo maďarské je už zakúpené, už

¹⁶ Štefan M. Daxner zamýšľal proti snahám unionistickým založiť samostatnú slovenskú evanjelickú cirkev. Akcia nemala ale Daxnerom predpokladaný priebeh ani úspech.

¹⁷ Ide o Ľud. A. Gála (1822—1894), Daxnerovho rovesníka a ev. farára v Ratkovej, kde sa potom Daxner najviac exponoval proti oficiálnemu vedeniu ev. a v. cirkvi.

¹⁸ Ide o Osvedčenie J. M. Hurbana a M. M. Hodžu. Dohovor z roku 1862.

¹ Raz na raz.

² Týkal sa cisárovho záujmu o obidve inštitúcie, ktorým chcel poskytnúť podporu, a žiadal preto obšírnu zprávu o ich stave.

³ Cisár prijal 28. októbra deputáciu novozaloženej Hypotečnej banky maďarskej a želel jej činnosti úspech pre dobro krajiny.

⁴ Forgáchov list istému stoličnému činiteľovi v kraji okolo Blatenského jazera, v ktorom naznačoval možnosť dorozumenia Maďarov s Viedňou.